

Специфіка занять розвитку мовлення в курсі «Світова література»

Уточнення потребують вимоги щодо структури і особливостей проведення **уроків розвитку мовлення** (матеріал розроблено **О.О. Ісаєвою**, завідувачем навчально-методичне кафедри методики викладання російської мови і світової літератури Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, доктором педагогічних наук, професором). **Розвиток мовлення учнів – це система роботи, спрямована на розвиток умінь і навичок учнів в усній та писемній формі передавати чужі думки та будувати власні висловлювання.**

Специфікою роботи з розвитку мовлення на уроках літератури обумовлено появу **основних правил**, якими прийнято оперувати під час удосконалення мовленнєвої культури учнів.

Робота з розвитку мовлення має:

- базуватися на безпосередніх літературних та життєвих враженнях учнів. І завдання вчителя – організувати ці враження, перш за все зацікавити художнім твором, тобто презентувати книгу, зробити так, щоб учень її прочитав. Якщо художній твір схвилював учня, то у нього з'являться нові думки і почуття, що є необхідним першоджерелом слова. Так, культура усного та писемного мовлення передбачає, що необхідно вміти складати план твору, продумати аргументи для свого виступу, побудувати композицію доповіді. Такі вміння школярів стануть реальними, якщо опанувати ними учні будуть під час вивчення тих творів, які доступні їм, відповідають віковим особливостям, цікаві їм за тематикою, близькі за проблемами, що порушуються, нетрадиційними поглядами, що в них висловлюються.
- будуватися в єдиній системі, використовуючи *принцип наступності* навчання. Важливо підкреслити, що цей принцип має бути пріоритетним. Потрібно, щоб кожний вид роботи з розвитку мовлення розглядався вчителем з перспективою послідовно зростаючих можливостей учнів. Таким чином, кожний вид роботи з розвитку мовлення учнів має спиратися на отримані вже на попередніх уроках вміння та навички, розвивати та удосконалювати їх.
- спонукати учнів до творчості, має сприяти закріпленню та удосконаленню отриманих знань і умінь. Різноманітні види власних висловлювань учителя-словесника повинні бути грамотними, логічними, емоційними та виразними. Для цього словеснику треба уникати таких якостей мови, як безсистемність, монотонність, багатослівність, непереконливість та ін. "Живе слово" вчителя має стати зразком монологічної мови для учнів. Таким "живим словом" може бути розповідь про письменника, про історію створення твору, усний відгук на відповідь учня чи на його твір, коментар до тексту, лекція на уроці літератури. Ставлення школярів до твору, їхнє розуміння його залежить від того, наскільки буде змістовна, виразна, переконлива і цікава розповідь учителя;
- здійснюватися на кожному уроці літератури і закріплюватися на окремих спеціальних уроках – **уроках розвитку мовлення**, що є квінтесенцією всієї роботи з удосконалення мовленнєвих умінь та навичок учнів.

З метою розвитку монологічного та діалогічного писемного й усного мовлення школярів учителю доцільно розробити *орієнтовну програму уроків розвитку мовлення школярів* з методичними рекомендаціями щодо їх проведення. Програма може мати таку структуру:

1. Тема уроку розвитку мовлення.
2. Мета уроку.
3. Місце даного уроку в загальній системі вивчення окремої літературної теми.
4. Методичні рекомендації до уроку.

Серед уроків розвитку мовлення слід відзначити такі види:

1. Уроки навчання написання творчих робіт на основі життєвих вражень.
2. Уроки навчання складання усних відповідей на питання, доповідей.
3. Уроки навчання написання творів різних жанрів.
4. Уроки аналізу письмових робіт школярів.

Пропонуємо орієнтовну структуру уроку розвитку мовлення:

- I. Вступне слово вчителя (зразок усного мовлення).
- II. Словникова робота (пояснення значення незнайомих учням слів, історичний, лінгвістичний коментар).
- III. Бесіда або діалог з учнями, групова робота (на цьому етапі учні розвивають навички чіткого і точного формулювання питання і відповіді).
- IV. Переказ тексту (уривку) або розповідь учня (розвиток умінь і навичок роботи з текстом); складання плану.
- V. Виразне читання (розвиток умінь учнів виразно читати тексти (уривки) епічних, ліричних, драматичних творів).
- VI. Обговорення, виправлення помилок, коментар.
- VII. Заключне слово вчителя (короткий висновок, оцінка роботи на уроці).

З огляду на реальні можливості викладання світової літератури, уроки розвитку мовлення слід планувати у такий спосіб, щоб були представлені різні види, прийоми та форми робіт щодо розвитку діалогічного та монологічного усного та писемного мовлення учнів. Учитель має враховувати свої власні напрацювання та інтереси, індивідуальні особливості кожного класу, їхній рівень підготовки і творчо використовувати набутий досвід для організації уроків розвитку мовлення. Водночас слід наголосити, що кожний окремий урок розвитку мовлення має бути не випадковим, а розглядатися як необхідний елемент у системі уроків з вивчення окремої літературної теми, у загальній системі уроків розвитку мовленнєвих умінь та навичок учнів.

До роботи з організації розвитку мовлення учнів висуваються **такі вимоги**:

- 1) активізація мовленнєвої діяльності учнів із залученням різноманітної лексики та фразеології, образних засобів мови залежно від теми висловлювання;
- 2) відповідність запропонованих видів роботи з розвитку мовлення учнів їхнім віковим та психологічним особливостям, рівню розвитку школярів;
- 3) врахування ідейно-художньої своєрідності літературного твору, при вивченні якого ведеться робота з розвитку мовлення учнів;
- 4) спрямованість на поглиблене читання літературного твору, розширення знань з літератури.

Серед видів робіт з розвитку мовлення, які мають готувати учні із світової літератури, зазначимо такі:

- виразне читання текстів (уривків) та читання напам'ять;
- оповідь про життя письменника, поета;

- підготовка проекту (з можливим використанням мультимедійних технологій) – індивідуального чи колективного – з метою представлення життєвого і творчого шляху, естетичних уподобань письменника тощо;
- переказ зі зміною особи оповідача, переказ з докладним цитуванням авторського тексту;
- оповідь про життя героя твору(персонажа) за колективно (самостійно) складеним простим (складним) планом;
- усний (письмовий) відгук на прочитану книгу;
- усна (письмова) (за планом) характеристика персонажа;
- написання простого (складного) плану твору (уривку);
- складання усної (письмової) оповіді за малюнком, ілюстрацією;
- складання оповідання (казки) за прислів'ям;
- добір прислів'їв, крилатих виразів, фразеологічних зворотів, що виражають головну ідею твору;
- введення власних описів в інтер'єр, портрет, пейзаж у вже існуючому творі;
- докладна зв'язна відповідь на поставлене запитання;
- перекази (докладний, вибірковий, стислий) невеликих за обсягом епічних творів чи фрагментів з них;
- реферати на літературну тему (за одним та декількома джерелами);
- письмові творчі роботи, різні за обсягом, характером і жанром;
- план та конспект літературно-критичної статті.

Основний вид письмових висловлювань на уроках літератури – це **творчі роботи різних жанрів**. Творчі роботи розподіляються на дві основні групи: *твори на літературні теми* та *твори на основі життєвих вражень* (за М.В. Колокольцевим). Під час оцінювання творчих робіт учитель зазвичай орієнтується на ступінь самостійності у підготовці такого виду робіт, на висловлені в них власні судження та враження від прочитаного твору.

Отже, готуючи різноманітні письмові висловлювання у процесі вивчення літератури, школярі набувають необхідних умінь та навичок, що мають практичний характер, сприяють розвитку їхньої читацької культури.

http://www.mon.gov.ua/main.php?query=education/average/metod_rek